

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

TRST - 18. novembra 1983
Leto XXXV. - Štev. 18
Petnajstdnevnik - Quindicinale
Abbon. postale - Gruppo II/70
300 lir

ZBOGOM, VIDALI

GOVOR MARIJE
BERNETIČ - MARINE

Žalostna vest o smrti tovariša Vidali-ja je globoko prizadela vso demokratično javnost.

Odšel je iz naših vrst komunist, prekaljen antifašistični borec, človek izrednih sposobnosti, revolucionarja, ki je svojo politično razgledanost, razsodnost in bojevitost izpričal doma in po svetu.

Vidali je že v rani mladosti stopil na pot boja za napredek in pravične odnose med narodi.

Med prvo svetovno vojno se je kot mlad študent vključil v napredno delavsko gibanje. Bil je pobudnik ljudskih nastopov zoper vojno.

Po vojni je italijansko družbo pretresla globoka družbena in politična kriza. Zaradi napadov na Slovence in Hrvate je bilo pri nas ozračje še bolj napeto. Na Tržaškem se je samò delavsko gibanje odločilo za enotnost med tu živečimi narodi. Nazadnjaški kapitalistični krogi so v odgovor nahujskali fašistične tolpe proti delavskemu gibanju, njegovim ustanovam in uglednim voditeljem.

Ob ustanovitvi KPI se je velika večina slovenskih in italijanskih delavcev pridružila komunistom, saj so zagovarjali razredno solidarnost, enotnost med delavci in kmeti, zlasti pa solidarnost z vsemi zatiranimi narodi.

V spopadih s fašisti se je posebno izkazal tovariš Vidali. Z vso vnemo se je potegoval za enotnost med tu živečimi narodi in za narodnostne pravice Slovencev in Hrvatov. Ko so fašisti in policijski agenti preganjali Vidalija zaradi njegovih nastopov, so ga slovenski tovariši skrivali po domovih.

Zaradi preganjanja je Vittorio Vidali moral naposled zapustiti Italijo. Svoje tržaške borbene izkušnje je obogatil v še hujših spopadih in na vojnih bojiščih v Španiji in drugod.

Ostal je zvest sovjim prvim načelom, zlasti še glede pravic narodnostnih manjšin in glede bratstva med narodi.

Po vrnitvi v domovino se je zavzemal, da bi bili Slovenci primerno zastopani v vseh političnih, upravnih, gospodarskih, šolskih in kulturnih telesih. Tako

prepričanje je zagovarjal bodisi v Trstu kot v rimskem parlamentu. To misel želim poudariti, ker jo je v teh dneh marsikdo spregledal.

Priznati moramo tovarišu Vidaliju politično doslednost v dolgem 63 letnem delovanju.

Zaradi doslednosti so ga spoštovali tudi nasprotniki. Njegov odkrit in silen nastop je bil marsikom trn v peti. Pri slehernem vprašanju je zagovarjal svoja stališča; če se je zmotil, je bil tudi pri-

pravljen plačati.

Od njega smo se marsikaj naučili.

Zapustil je bogato dediščino. Njegove knjige so bogat vir naukov za mladi- no in podatkov za zgodovinarje.

Utihnil je njegov glas - ne bo ga več med nami. Slovenci smo z njegovo smrtjo izgubili zagovornika v boju za narodnostne pravice, delavci in demokrat- je pa umnega in plemenitega voditelja. Zato nam bo ostal v hvaležnem spomi- nu.

Viharno življenje «poklicnega revolucionarja»

Vittorio Vidali se je rodil 27. septembra 1900 v Miljah. Čeprav je bil iz revne delavske družine, ga je mati poslala študirat, vendar se je še zelo mlad vključil v mladinsko socialistično gibanje. Leta 1921 pa je, kot večina slovenskih in italijanskih socialistov na Primorskem, vstopil v komaj ustanovljeno KP Italije. Bil je eden izmed najbolj aktivnih članov. Kot zastopnik mladinske organizacije je bil v izvršnem odboru tržaške federacije KPI. Bila so to leta fašističnega nasilja, katerega vrhunec so bili požigi «Narodnega doma» ter tiskarn listov «Lavoratore» in «Delo». Bila so leta pogostih spopadov s fašisti, katerim se Vidali ni izogibal. Policija mu je bila na sledu. Proti njemu so tedaj inscenirali proces zaradi bomb v ladjedelnici svetega Marka. Pred procesom so ga agenti strahotno mučili, vendar ni izdal svojih tovarišev. Zaradi prvomajskih dogodkov leta 1921 so Vidalija obsodili na 4 mesece zaporne kazni. Ječi se je izognil tako, da je odšel na tuje, najprej v Avstrijo, nato pa še na Češkoslovaško in v Nemčijo. Tu so ga ponovno aretirali in vrnili italijanskim oblastem.

Vidali je večkrat govoril in pisal o teh letih spopadov med tržaškim proletariatom in fašizmom, ki v Italiji še ni prispel na oblast. Poudarjal je, da je italijanska državna oblast ravnala v naših krajih kolonialno, vodila je pravo vojno proti lastnemu prebivalstvu, predvsem proti Slovincem in Hrvatom na Primorskem in v Istri. Mladi Vidali se je vključil v boj proti porajajočemu fašizmu tudi zato, ker je sledil komunističnim načelom o narodnostnem vprašanju, kakor so vzklila iz oktobrske revolucije. Nič čudnega, torej, da je med svojimi soborci imel tudi veliko Hrvatov in Slovencev in da so ga naši ljudje pogostoma skrivali pred policijskim preganjanjem.

Po «pohodu na Rim» je Vidali bil ponovno aretiran. Iz zapore je prišel leta 1923, vendar se ni vrnil v Trst. Zanj je bilo prenevarno, sicer pa je v Aleksandriji doživel napad fašističnih plačancev, ki so ga nameravali umoriti. Obležal je na tleh, poln ran. Jeseni 1923 je odšel v Alžirijo, nato pa v Združene države Amerike, kjer je živel z ilegalnim imenom Enea Sormenti... Začelo se je obdobje svetovnega popotovanja, ki je trajalo četrto stoletje. V New Yorku je ostal nekaj let. Tu je pisal v napredne emigrantske časopise, sodeloval z ameriškim naprednim gibanjem. Zelo se je angažiral v mobilizaciji javnega mnenja proti smrtni obsodbi anarhistov Sacca in Vanzettija.

Z njima si je dopisoval do njune usmrtnice. Sredi leta 1927 so ga ameriške oblasti izgnale, ker so v njem zaslufile nevarnega razrednega in političnega sovornika. Vidali je tedaj prvič obiskal Sovjetsko zvezo. Bila so

leta ob komaj zaključeni državljanski vojni in končni zmagi boljševikov. Bila so tudi leta «nove ekonomske politike» in živahnih sporov v sovjetski partiji, leta prvih obračunov med Stalinom in opozicijo. Po krajšem postanku v Mehiki, se je Vidali vrnil v SZ v začetku tridesetih let. Deloval je v MORP, mednarodni organizaciji «rdeče pomoči», ki jo je vodila Jeljena Stassova, znana pod vzdevkom «tovariš Absolut». Stassova je bila zadnja leta njegovega življenja Leninova osebna tajnica, nato pa je delala v Stalinovem kabinetu.

Cenila je Vidalija, ker je v njem spoznala iskrenega internacionalista, zavzete borce za komunistične ideale, dobrega organizatorja. Ni torej naključje, da je MORP poverila Vidaliju pomembne naloge pri organizaciji pomoči žrtvam razrednega preganjanja v kapitalističnih državah.

Tista leta v SZ niso bila lahka. Komaj se je zaključila nasilna kolektivizacija zemlje, Stalinov obračun z nasprotniki pa je obrodil tudi prve policijske čistke, ki so prizadele tudi aktivne člane komunistične internacionale. Bila so leta sumničnja. Sum je baje padel tudi na Vidalija. Prav Stassova je Vidaliju poverila nalogo, naj gre leta 1934 v Španijo, organizirat pomoč stavkajočim rudarjem v Asturijah. Sam Vidali je pozneje povedal, da se je tako izognil čistkam v Moskvi.

Komandant Carlos

V Španiji je Vidali aktivno sodeloval v delu tamkajšnje komunistične partije. Doživel je upor fašističnih generalov s Francmom na čelu proti demokratični republiki. Začela se je španska državljanska vojna, tri leta neenakega boja ob bemški in italijanski intervenciji. To je bila «generalka» druge svetovne

vojne. Vidali je to dobro razumel. Razumel je tudi, da neenotnost v republikanskih vrstah ne dela za zmago. Klical je k enotnosti španske antifašiste, pri tem pa je hotel dati zgled. Bil je med organizatorji in voditelji legendarnega «Petege regimenta», elitne enote španske republikanske vojske, ki je štela tudi več kot stotisoč mož. Vidali je bil v petem regimentu politkomisar in propagandist, obenem pa tudi vojaški voditelj. Tedaj je zaslovel kot «comandante Carlos». V Španiji je namreč deloval z ilegalnim imenom Carlos J. Contreras.

V treh letih španske državljanske vojne je Vidali doživel obrambo Madrida, kjer je celo ljudstvo kopalo barikade in odbijalo fašistične napade ob vzklikanju gesla «No pasaran!», nato bitke na Ebru, pri Guadalajari in drugod. Zgodilo se je tudi, da so se italijanski Garibaldinci spopadli z italijanskimi fašističnimi enotami. «Danes v Španiji, jutri v Italiji», so vzklikali borci, misleč, da je to tudi generalka obračuna s fašizmom v naših krajih. Vidali je tedaj uspešno pripomogel k rušenju morale fašističnih enot. Iz svojih borcev ni ustvaril samo prave vojske, pač pa jih je oborožil tudi politično in kulturno. Ob sebi je zbiral najplemenitejše kulturne delavce, ki so veliko storili za antifašistično mobilizacijo svetovnega javnega mnenja. Med njimi so bili pesniki Rafael Alberti, Antonio Machado, Jaime Mella, Pablo Neruda, pa tudi Ernest Hemingway in Pablo Picasso.

Vidali je s «petim regimentom» dal zgled, kako je treba voditi boj proti fašističnim vojskam, tudi v pogojih številčne šibkosti. Zgled elitnih udarnih enot so španski borci pozneje ponesli v vse evropske države, ko je v njih izbruhnil upor proti fašizmu in okupatorju, tudi v Jugoslaviji.

Bil je med zadnjimi, ki je zapustil Španijo. Razočaran predvsem ob spoznanju, da španska republika ni bila poražena zaradi moči fašističnega orožja, pač pa zaradi izdajstev zahodnih demokracij in neenotnosti v antifašističnem taboru.

Leta 1938 je bil hudo ranjen v roko. Ostal je brez prsta. Pred končnim porazom je bil še med branilci Katalonje, od koder se je zatekel v Francijo in nato v Mehiko.

Morda je bilo namenoma, morda tudi usodno, vendar se je Vidalijeva usoda tako ločila od usode tolikerih španskih borcev in članov mednarodnih brigad. Nekateri so se v svojih domovinah vključili v odporniško gibanje, tisti pa, ki so se zatekli v SZ so doživeli dolgo kalvarijo sumničnja in preganjanja.

Vidali, soustanovitelj 5. regimenta.

Vidali je vojna leta preživel v Mehiki, kot tudi drugi španski borci in kulturni delavci. Z njim je bila furlanska umetnica Tina Modotti, na katero ga je vezalo intimno prijateljstvo. Njena prerana in nepričakovana smrt je bila zanj hud udarec, kajti Vidal ni bil samo neustrašen borec, pač pa tudi človek burnih in ognjevitih čustev, ki je ljubil življenje, čeprav mu ni nudilo trajnih užitkov.

Grizlo ga je, ker se ni mogel vrniti v Evropo, da bi se vključil v partizansko vojno proti fašizmu. Ni mu preostalo drugega, kot da vodi svoj antifašistični boj z organizacijo solidarnosti z bojem evropskih narodov proti zatiranju in okupaciji. Bil je med voditelji antifašističnega združenja «Giuseppe Garibaldi», za ameriške liste pa je napisal dolgo vrsto člankov, s katerimi je po-

pulariziral boj evropskih narodov za svobodo. Nepozabni so tudi njegovi članki o boju jugoslovanskih partizanov pod Titovim vodstvom proti nacifašističnim okupatorjem, ki so bili pozneje objavljene v zajetni knjigi «La guerra antifascista».

V teh mehiških letih se ni nehala nesramna kampanja proti Vidaliju, ki so jo vodili reakcionarni krogi po vsem svetu, tudi s pomočjo posameznih odpadnikov. Tako so širili govorice, češ da je Vidal sodeloval pri pobijanju kataloških anarhistov in trockistov, predvsem, pa so namigovali na njegovo udeležbo pri umoru Leva Trockega, ki je bil ubit v Mehiki. Vidal je vse te klevete vedno ogorčeno zanimal. Trockijevega morilca so tudi odkrili in zaprli, Vidalijevi obrekovalci pa niso razpolagali z dokazi, da bi lahko prepričali kogarkoli.

Sam Vidal se je pozneje norčeval iz njih in poudarjal, da so ga v ameriških publikacijah prikazovali kot «moža s štirimi prsti», ki naj bi bil mednarodni terorist, «nekakšna zmes Al Caponeja in Landruja». Pisali so celo, da je imel letalo, polno bomb, s katerim naj bi nameraval napasti (seveda sam) Rim, Berlin in kdovekaj še.

* * *

Ko se je v Evropi končala druga svetovna vojna je Vidal večkrat zahteval, naj mu dovolijo povratek v Trst, oziroma v Italijo. Ameriške, mehiške in druge oblasti pa tega niso marale. Predvsem niso marale, da bi se vrnil v Trst. Mehiški komunisti mu tudi niso bili v pomoč, saj so ga celo izključili iz svoje partije, katere član (mimogrede povedano), nikoli ni bil. Kajti Vidal je v svojem življenju imel po žepih partijske izkaznice in potne liste mnogih narodov. Bil je član KPI, KP Sovjetske zveze, KP Španije itd. V letih, ki jih je preživel v Srednji Ameriki, se je spoznal in sprijateljil z zgodovinskimi voditelji tamkajšnjih ljudstev. Bil je prijatelj Ce-

sara Augusta Sandina, prvoborca za svobodo in neodvisnost Nikaragve izpod ameriške okupacije, po katerem nosi danes ime sandinistična revolucija v tej deželi. Bil je med sodelavci ustanoviteljev KP na Kubi. V teh letih se mu je rodil sin Carlitos, ki danes živi in dela na Kubi, medtem ko živi njegova hči Bianca v Evropi kot vdova partizanskega poveljnika Moranina.

Kljub šikanam je Vidaliju leta 1947 končno uspelo se vrkati na neko sovjetsko ladjo, ki ga je popeljala v Murmask. Od tod se je preko Jugoslavije vrnil v Trst, ki ga ni videl celih 25 let. Tržačani ga niso pozabili. Claudio Tonel, ki je v KP STO-ja skrbel za «agitprop» se spominja, kako mu je naročil, naj organizira manifestacijo solidarnosti s španskim narodom, ki je še vedno ječal pod Francovo diktaturo. Vidal je še večkrat nastopal na ljudskih zborovanjih in povsod so ga navdušeno sprejemali.

* * *

Ko je leta 1948 izbruhnil spor med Titom in Stalinom in je bila jugoslovanska partija izključena iz organizacije Informbiroja, se je Vidal, z večino tržaških komunistov italijanske in slovenske narodnosti, izrekel zanjo. Nekateri izmed kritik v tej resoluciji je prenesel v polemiko o delovanju in organizaciji partijskega življenja v Trstu. Bila so to leta hude krize, hladne vojne in globokega razkola. Obračunavanje med nekdanjimi tovariši je bilo neusmiljeno. Dogodki leta 1948 so se globoko zarezali v spomin tržaških komunistov kot boleča rana in opomin.

Vidal je bil vsekakor protagonist teh polemik in spopadov. Postal je sekretar KP STO-ja, leta 1953 pa je postal tudi občinski svetovalec v Trstu.

Velika večina slovenskih komunistov se je tedaj izrekla za resolucijo Informbiroja, čeprav jih je to stalo težko odločitev trganja vezi z matičnim naro-

dom preko meje in marsikdaj tudi z la-stno zgodovinsko prakso.

Teško je odgovoriti, zakaj je bilo tako. Eden izmed najtesnejših Vidalijevih sodelavcev v tistih letih, Karel Šiškovič Mitko, je večkrat poudarjal, da so Slovenci živeli v Stalinovem mitu, ki so ga gojili povsod v Jugoslaviji in Evropi med narodno osvobodilno vojno. V vzdušju hladne vojne in bitke za tržaško vprašanje pa so se opredeljevali za monolitnost svetovnega komunističnega gibanja in niso razumeli «srečne krivde» Titove Jugoslavije, ki se je tedaj povsem osamljena uprla stalinizmu.

Da so Tito in jugoslovanski komunisti imeli tedaj popolnoma prav, da je bila resolucija Informbiroja krivična in žaljiva, je v poznejših letih priznal tudi sam Vidali, ki se ni sramoval priznati lastnih napak. Krčevito pa je branil svoje polemične razloge ob specifičnosti tržaških razmer.

Gotovo je, vsekakor, da je Vidali v tistih tragičnih in bolečih letih v svoji politiki povsod poudarjal internacionalistično bistvo komunistične partije. V tem duhu se je zavzemal za rešitev položaja Slovencev in priznanje njihovih temeljnih pravic.

Te pravice je Vidali zagovarjal od leta 1958 dalje v rimskem parlamentu.

Pred tem pa je doživel nov pretres, ko se je Hruščev nepričakovano v letu 1955 pobotal s Titom in preklical klevete Informbiroja.

Vidalija je tedaj razburila metoda. Zapisal je znani članek v listu «Il lavoratore», v katerem je trdil, da je vest iz Beograda «pretresla vrste tržaških komunistov kot burja, ki češe krošnje dreves». Pozneje ga je še bolj pretresel način, kako je Hruščev obračunal s Stalinom na 20. kongresu KP SZ, čez leto dni. To je lepo opisal v svojem dnevniku, ki je bil objavljen v samostojni knjigi.

Vidali je bil preperičan, da je obračun s Stalinom površen, neprepričljiv. Sam je ta obračun opravil temeljiteje in v daljšem obdobju. Na proslavi svoje 80-

Francoz André Marty, Luigi Longo in Vidali.

letnice, pred nekaj leti v našem ljudskem domu, je Vidali strnil to v ironičnem stavku, namnjenem Enricu Belinguerju: «Lahko je njemu, toda jaz sem bil stalinist 40 let, zato sem potreboval dalj časa...»

KP STO-ja se je vsekakor leta 1957 pridružila KP Italije, ki je pod Togliattijevim vodstvom ubirala samostojno strategijo boja za socializem.

Vidali je v teh letih osvojil temeljna spoznanja Togliattijeve partije in jih začel prenašati na tržaška tla. Leta 1958 pa je bil med prvimi tržaškimi poslanci v italijanskem parlamentu. Tu se je boril za pravice Trsta in njegovih delovnih ljudi, poudarjal pa je tudi nujnost zaščite slovenske manjšine v Italiji. Zagovarjal je predvsem stališče, da je treba zaščito naše manjšine zakoličiti z ustavnim zakonom v okviru nastajajočega posebnega statuta dežele Furlanije - Julijske krajine. Sam je (ob sodelovanju slovenskih tovarišev) predložil amandma k osnutkom posebnega statuta, ki je pravice Slovencev

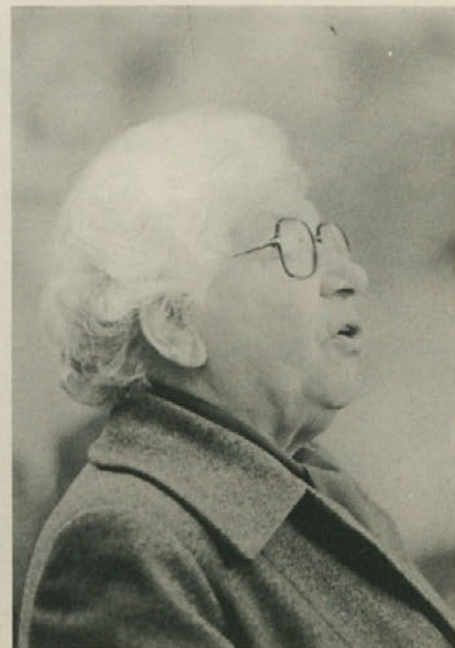
opredeljeval v 14-tih členih. Čeprav ti predlogi zaradi neugodnih političnih razmer niso prodri, velja teh 14 členov kot prvi osnutek predloga za globalno zaščito Slovencev v Italiji. Kdor se jih ne spominja, naj jih poišče v specialističnih publikacijah. Spoznal bo, da ima teh 14 členov manjšinske zaščite še veliko aktualnost, čeprav je od tedaj minilo skoraj četrstoletje! Vidali je sodeloval tudi pri oblikovanju zakona iz leta 1961, ki je uzakonil obstoj slovenskega šolstva v Italiji. Ta zakon pa je sploh eden izmed redkih, ki jih je italijanska država sprejela v zvezi s pravicami naše manjšine. Teh zaslug Vidaliju niso vsi radi priznavali, vendar jih mora vsak objektivni zgodovinar upoštevati.

V začetku šestdesetih let se je Vidali zavzel za to, da bi Slovenci preko KPI dobili svoje zastopstvo v zakonodajnih organih, tudi v italijanskem in deželnem parlamentu. Tako je leta 1963 izbral senat in omogočil izvolitev Marije Bernetič v poslansko zbornico.

V teh letih je tržaška federacija KPI sklenila tudi formalno obnoviti stike z Zvezo komunistov Jugoslavije, ki so bili pretrgani v tragičnih letih kominforma. Vidali je vodil delegacijo tržaške partije, ki je odpotovala v Ljubljano in postavila prve temelje tistega dialoga in sodelovanja, ki sta v naših letih dosegla zgledno in zavirljivo raven.

Leta 1968 je Vidali zapustil parlament. Pri tem je presenetil partijske vrste s potezo, ki je bila za tiste čase dokaj drzna. Voditelje partije je namreč pozval, naj sledijo njegovemu zgledu in se odpovejo parlamentarnim kandidaturam po opravljenih dveh mandatnih dobah. Pozneje je Vidalijev predlog bil tudi formalno osvojen in je sedaj že uveljavljena praksa.

Leta 1968 je bilo za komuniste huda preizkušnja. Vidali je z navdušenjem sledil vrenju med študentovsko mladino na Zahodu, hodil je v Milan, se pogovarjal z maldimi oporečniki tudi v trenutkih, ko slednji niso hoteli dialoga s KPI.

Odkrito je simpatiziral z Dubčkovom «praško pomladjo», v kateri je videl edinstveno možnost obnove ideje in prakse socializma po mračnih letih stalinizma in birokratizma. Invazija sovjetskih in drugih čet varšavskega pakta na Češoslovasško, avgusta 1968, je pretresla tovariše. Priznati moramo, da je ba za KPI tedaj skušala, izhajajoč iz dolgotrajne prakse, najti opravičilo za ravnanje sovjetskih voditeljev. Kolebanje in žolčne razprave je prekinil Vidali na partijskem aktivu v Trstu, ko je z zanj značilno jasnostjo in brutalnostjo obsodil, brez vskega ovinka, sovjetsko invazijo in zadušitev praške pomladi. Tudi v tem primeru je Vidali skrbel za enotnost v vrstah tržaških komunistov.

Vidali se je poslej posvetil predvsem pisanju in kulturni dejavnosti. Zapustil je vse partijske funkcije, čeprav je bil še naprej član CK KPI in tržaškega pokrajinskega komiteja. Operativnih, vodilnih funkciji pa ni imel več. Omogočil je pomladitev vodstev, sam pa je ustanovil krožek za družbena in politična vprašanja «Che Guevara». V tistem času je spodbudil slovenske komuniste, naj ustanovijo svoj krožek «Pinko Tomažič». Krožek «Guevara» je imel Vidalijev pečat. V njem so predavali in diskutirali kulturni in politični delavci, ne glede na linijo, ki so jo zagovarjali. V nejm je bilo prostora za sproščene polemike in diskusije v duhu pravega pluralizma.

Sredi sedemdesetih let so izšle nove knjige. Dnevnik 20. kongresa je vzbudil nemalo polemik, celo diskusijo na kongresu tržaške federacije. Vidali je polemike sprejemal. Zanimal se je za plemične pripombe, ki so prišle iz Slovenije in Jugoslavije. Bolelo ga je nepriaznesljivo odklonilno stališče, ki se je kazalo v vseh sredstvih javnega obveščanja, za katera je veljalo, da je treba o Vidaliju molčati. Objave vredni so bili le napadi nanj.

V šestdesetih in sedemdesetih letih je tržaška federacija KPI pogumno premostila posledice ločitve duhov v letu 1948. Ponovno je bila združena napred-

Berlinguer, Camilla Ravera, Roasio in Vittorio Vidali na predsedstvu ob proslavi 60. obletnice ustanovitve KPI.

na prosvetna organizacija, komunisti so bili aktivni v SKGZ, mnogi izmed pristašev NSZ, predvsem mladih, je ponovno vstopilo v KPI in prevzelo v njej vodilne vloge in funkcije v izvoljenih organih. Vidali je v teh letih spodbujal spravljive poteze, med katerimi velja omeniti predlog, naj bi na prvih deželni volitvah leta 1964 KPI izvolila v deželni svet Furlanije - Julijske krajine dr. Jožeta Deklevo. Huda bolezen in poznejša smrt voditelja NSZ sta to preprečili morda še bolj kot nasprotovanje njegovih tedanjih sodelavcev.

Seveda, ni manjkalo tudi polemik in ostrine. Vendar velja, pri objektivni oceni Vidalijevega življenja in njegovih zadnjih let poudariti predvsem, dejstvo, da ni bil okostenelih idej. Nestrpno in nemirno je iskal odgovore na nova vznemirljiva vprašanja, ki se jih je lotevala KPI v okviru «evrokomunizma». V razpravah je zavzemal marsikdaj drzna, napredna, laična, demokratična stališča. Bil je neizprosno do frazerjev, oportuni-

stov in birokratov. Trudil se je, da bi razumel predvsem težnje mladih in kulturnih delavcev.

V tem svojem iskanju ga je vodila predvsem skrb za usodo tržaškega mesta, kateremu je posvetil drugo polovico svojega življenja. V razpravah na partijskih komitejih, tudi zadnje mesece pred smrtjo, je Vidali poudarjal misel, da ni mogoče rešiti tržaških problemov, dokler ne bo rešeno «veliko moralno vprašanje Slovencev in njihove enakopravnosti». Ta svoja stališča je kazal tudi znotraj partije, ko se je n.p. glasno zavzel za vključitev slovenskega tovariša v deželno tajništvo KPI za Furlanijo-Julijsko krajino.

Zadnje mesece je bil Vidali spremenjen. Bolj otožen nekako vdan v usodo ob spoznanju, da je stopil na pot, s katere ni povratka. Ostala mu je že zadnja bolečina, da se ni mogel vrniti v Španijo po zrušenju Francove diktature in obnovi demokracije. Bolezen mu je to preprečila.

Nikoli te ne bomo pozabili

Dragi tovariši CK Komunistične partije Italije, dragi tovariši tržaške federacije KPI, draga Bianca in Carlos, draga Laura; prinašam uradni pozdrav Komunistične partije Španije, njenega centralnega komiteja in cele partije, z najglobljim sožaljem ob smrti ljubljene- ga tovariša Vidalija, aktivista naše partije od leta 1934 do leta 1939 in enega najvidnejših organizatorjev in borcev španskega antifašističnega boja v letih 1936-39.

Vidali je bil naš junaški komandant Carlos, eden od organizatorjev petega regimenta in politični komisar, tistega 5. regimenta, ki je bil nosilni steber ljudske vojske, ki je omogočila

antifašistični odpor in obstoj nove, demokratične države. Komandant Carlos nam je bil za zgled.

Danes iste družbene sile, ki so povzročile drugo svetovno vojno, ogrožajo človeštvo z jedrsko katastrofo, zato bi bilo nujno, da bi zopet nastalo tako gibanje, ki bi dvignilo svoj glas proti jedrski vojni, nad cel svet.

Komunistična partija Španije se klanja spominu komandanta Carlosa in obenem poudarja pomen boja proti jedrski vojni, za mir, ki je njen najbolj vzvišen cilj.

Osebnost komandanta Carlosa je obšla ves svet, prekoračila je vse državne in partijske meje; Vidali je bil

sin prelepe tržaške zemlje, bil je ponos Garibaldijevega ljudstva, ampak tudi sin mehiškega, kubanskega, latinskoameriškega in predvsem španskega ljudstva. Dragi Vittorio Vidali, odšel si, ne da bi še enkrat videl Španijo, ki si jo tako ljubil, nisi mogel videti našega pobratenega ljudstva, nisi mogel preveriti politične svobode, ki jo danes uživamo in za katero si se z nami boril z ramo ob rami. Toda španski komunisti, delavci, se te spominjajo in častijo tvoj spomin, tvoje nepreceljivo delo.

Santiago Alvarez
član Centralnega komiteja
Komunistične partije Španije

Predsednik Sandro Pertini je poslal sožalno brzojavko vsedržavnemu tajniku KPI Berlinguerju:

«Z globoko ganjenostjo se pridružujem žalovanju Komunistične partije ob nenadni smrti Vittoria Vidalija, zvestega aktivista partije in živahnega predstavnika evropskega antifašističnega gibanja. V tem žalostnem trenutku se spominjam lika parlamentarca in predvsem pa junaškega doprinosu Vidalija v republikanskih vrstah za svobodo španskega ljudstva».

* * *

CK KP Kitajske:

«Preteseni ob smrti tovariša Vittoria Vidalija, izrekamo, potom vas, družini najgloblje sožalje».

* * *

Nikolaj Lunkov, sovjetski ambasador v Rimu, je Berlinguerju poslal sledečo brzojavko:

«Prejemam bolečo novico o smrti junaškega revolucionarja, internacionalista, španskega borca in iskrenega prijatelja ZSSR, tovariša Vittoria Vidalija.

Izražam globoko sožalje in vas prosim, da ga posredujete njegovi družini».

* * *

Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije je poslal CK KPI sledečo brzojavko:

«Ob priliki smrti znanega voditelja KPI, tovariša Vittoria Vidalija, prejmite izraze našega iskrenega sožalja. Prosimo Vas, da sporočite naše sočutje tudi pokojnikovim družini».

* * *

Roberto Mullet del Valle, kubanski ambasador:

«Ganjeni ob boleči izgubi dragega prijatelja kubanske revolucije in naroda, komunističnega borca, komandanta Carlosa, se spoštljivo klanjamo njegovi brezmejni zvestobi plemenitim idealom komunizma in internacionalizma».

Med drugimi so poslali sožalne brzojavke še:

Giorgio Napolitano
Gerardo Chiaromonte
Pietro Ingrao
tajnik španske komunistične partije

Santiago Carillo
predstavnik PLO Italiji Nemer Hammad
Vesedržno tajništvo ZKMI
Vsedržno predsedstvo in tajništvo ANPI-VZPI
Kubanski ambasador v Italiji
CK komunistične partije Grčije
ZKJ

Luis Guastavino, član KP Čileja
CK KP Kube
Gilberto R. Gallardo, Mehika.

Nilde Jotti, predsednica poslanske zbornice
Francesco Cossiga, predsednik senata.

PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so prispevali:

Grobiša Srečko, Nabrežina
Kamolomi, 44.000 lir
Jurca Giorgi Vladimir, Nabrežina,
4.000 lir
Ušaj Anton, Nabrežina, 4.000 lir
Perčič Ljubo, Šempolaj, 10.000 lir

V počastitev spomina tov. Vidalija daruje tov. Jelka Gerbec 100.000 lir za Delo.

V spomin na Patricija Košuto prispeva-
vajo papa, mama in sestra 50.000 lir.

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor **ALBIN ŠKERK**
Ureja uredniški odbor
Odgovarja **FERDI ZIDAR**
Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 76.48.72, 74.40.47
Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24.36
Poštni tekoči račun 11/7000
Letna naročnina 6.000 lir
Tisk: Tipo/lito Stella snc
Ulica Molino a Vento 72 - Trst